

УДК 351

DOI: 10.31891/2307-5740-2020-284-4(2)-53

ВЛАСЕНКО Т. А., ПОДОЛЬСЬКА О. В., НЕБОЖИНА А. П.

Харківський національний технічний університет сільського господарства ім. Петра Василенка (м. Харків, Україна)

МІСЦЕ І РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УПРАВЛІННІ НАУКОВИМИ ПРОЕКТАМИ

У статті розкрито зміст процесу проектного підходу в інтелектуальній сфері у сучасних умовах, досліджено окремі аспекти проектного менеджменту з метою їх застосування. А також узагальнені теоретичні підходи, та визначені їх основи сутності та сучасні функції при застосуванні проектного менеджменту. Доведено, що використання проектного підходу дозволить активізувати успішне проведення реформування системи виробництва на основі інтелектуального продукту.

Метою дослідження став аналіз змісту процесу управління проектами, а також впровадження проектних рішень у практичній діяльності. Дослідження окремих аспектів проектного менеджменту з метою їх застосування в інтелектуальній сфері. А також узагальнити теоретичні підходи, та визначити їх основи сутності та сучасних функцій при застосуванні проектного менеджменту, та норм права, що регулюють відносини інтелектуальної власності у сфері наукових досліджень.

Зроблено висновок про те, що: технологія управління проектами дозволяє вирішити багато проблем при реалізації того чи іншого нововведення чи інновації на підприємстві. Технологія дозволяє чітко контролювати основні параметри проекту: витрати, якість і час. Всі дані по проекту від витрат на виробництво рекламних проспектів до показників ефективності організуються в єдину інформаційну базу. Вона робить можливим планування, вимірювання в процесі здійснення і коригування в відповідність з поточною ситуацією.

Загальнодоступність інформаційної бази усуває проблеми складності організації комунікацій між членами проектною команди. Чіткість, наочність, вимірність всіх процесів дозволяють ефективніше досягати поставлених цілей, заощаджуючи ресурс часу і грошей і безперервно збільшуючи якість послуг, що надаються. Управління проектами допоможе справлятися з великими обсягами інформації та великою кількістю паралельних завдань, що так важливо для підприємств. Також технологія дозволяє використовувати досвід реалізації проектів в майбутньому, залучати інвесторів і партнерів за рахунок раніше отриманих результатів

Використання проектного підходу дозволить активізувати успішне проведення реформування системи виробництва. Розуміння сутності проектного менеджменту, практики його застосування та значення для будь якої організації дасть можливість підвищити ефективність їх діяльності.

Ключові слова: інтелектуальна власність, пріоритет, управління проектами, потенціал, науковий проект.

VLASENKO T., PODOLSKA O. NEBOZHINA A.

Kharkiv National Technical University of Agriculture. Petro Vasylenko (Kharkiv, Ukraine)

THE PLACE AND ROLE OF INTELLECTUAL PROPERTY IN THE MANAGEMENT OF RESEARCH PROJECTS

The article reveals the content of the process of project approach in the intellectual sphere in modern conditions, explores some aspects of project management in order to apply them. And also the theoretical approaches are generalized, and their basis of essence and modern functions at application of project management are defined. It is proved that the use of the project approach will intensify the successful reform of the production system based on the intellectual product.

The aim of the study was to analyze the content of the project management process, as well as the implementation of project solutions in practice. Research of separate aspects of project management for the purpose of their application in the intellectual sphere. And also to generalize theoretical approaches, and to define their basis of essence and modern functions at application of project management, and the norms of the law regulating relations of intellectual property in the field of scientific researches.

It is concluded that: project management technology can solve many problems in the implementation of a particular innovation or innovation in the enterprise. The technology allows you to clearly control the main parameters of the project: cost, quality and time. All project data from the cost of production of brochures to efficiency indicators are organized into a single information base. It makes it possible to plan, measure in the process of implementation and adjust according to the current situation.

Public availability of the information base eliminates the problems of complexity of organization of communications between members of the project team. Clarity, clarity, measurability of all processes allow to achieve the set goals more effectively, saving a resource of time and money and continuously increasing the quality of services provided. Project management will help to cope with large amounts of information and a large number of parallel tasks, which is so important for businesses. Also the technology allows to use experience of realization of projects in the future, to involve investors and partners at the expense of earlier received results.

Using a project approach will intensify the successful reform of the production system. Understanding the essence of project management, the practice of its application and importance for any organization will increase the efficiency of their activities.

Key words: intellectual property, priority, project management, potential, research project.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Тенденції розвитку науки, культури, техніки і виробництва, особливо у другій половині ХХ століття, свідчать про те, що людство у своєму розвитку підійшло до тієї межі, коли подальший прогрес буде зумовлюватися саме розумовою діяльністю суспільства. Тобто, саме результати інтелектуальної діяльності будуть визначати стратегію і тактику соціально - економічного розвитку будь-якої країни [1].

Високий рівень інтелектуальної діяльності в країні зумовлює її політичну, економічну, територіальну незалежність. Держава, що опирається на потужний інтелектуальний потенціал, почуватиметься

у світовому співтоваристві набагато впевненіше. Інтелектуальний потенціал зумовлює рівень виробництва, побуту, добробуту народу. [10-11].

Сьогодні і державні діячі, і звичайні громадяни починають розуміти те, що в основі економічного і культурного розвитку суспільства знаходяться результати інтелектуальної діяльності людини – об'єкти права інтелектуальної власності. Тому держава, яка прагне до прогресу, повинна забезпечувати своїм громадянам максимально сприятливі умови для творчої діяльності.

Високий рівень інтелектуальної діяльності в країні обумовлює її політичну, економічну і територіальну незалежність. З переходом від планової до ринкової економіки в умовах входження України до світової спільноти суттєво зросла роль результатів розумової (творчої) праці людини в економічному і соціальному розвитку суспільства, до яких відносять: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, зазначення походження товарів, твори літератури, науки і мистецтва, інформаційні бази даних, комп'ютерні програми, технічна документація, секрети виробництва тощо [2].

Інтелектуальна власність використовується в усіх без винятку видах економічної діяльності, сфера управління науковими проектами не є виключенням [5-6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми ринку інтелектуальної власності висвітлюються у працях українських вчених, зокрема, М. Ажажа, О. Амоша, Г. Андрощук, Л. Антонюк, В. Базилевич, О. Бутнік-Сіверський, І. Дахно, Г. Драпак, В. Жаров, Б. Малицький, Т. Медведкін, О. Ноговіцин, М. Паладій, О. Підпригора, В. Полохало, В. Семиноженко та інші. Стан ринку інтелектуальної власності в Україні вказує на широкий спектр дій, які необхідно здійснити для якісного та ефективного його функціонування. Проте, основні проблеми світового і національного ринків інтелектуальної власності потребують подальшого поглибленого дослідження в Україні потребують подальшого наукового аналізу та вивчення.

Формування цілей статті. Головною метою і завданням дослідження є розкриття змісту процесу управління проектами, а також впровадження проектних рішень у практичній діяльності. Дослідження окремих аспектів проектного менеджменту з метою їх застосування в інтелектуальній сфері. А також узагальнити теоретичні підходи, та визначити їх основні сутності та сучасних функцій при застосуванні проектного менеджменту, та норм права, що регулюють відносини інтелектуальної власності у сфері наукових досліджень.

Вклад основного матеріалу дослідження. Інтелектуальна власність за сучасних умов є одним з наймогутніших стимуляторів прогресу у всіх галузях розвитку суспільства. Психологи вивчають її як результат розумової праці та новаторського пошуку. Вчені, що вивчають творчу діяльність, розглядають механізм діяльності людини, розкривають закономірності створення новацій. Соціологи установлюють взаємозв'язок між розвитком творчої діяльності, соціальним і науковим прогресом. Економісти розглядають інтелектуальну власність як спосіб підвищення ефективності виробництва. Правознавці вивчають її як об'єкт права і зв'язку з суспільною цінністю і пов'язаними з нею правовідносинами [3].

Україна була і залишається могутньою інтелектуальною державою. Її інтелектуальний рівень обумовлював досить високий науково-технічний рівень виробництва й інших сфер соціально-суспільної діяльності. По ряду показників Україна займає провідні місця в науці – математиці, інформатиці, фізиці, матеріалознавстві та інших галузях.

В Україні є багато технічних ідей, які потребують практичного застосування і здатні принести не лише значні прибутки, а й підняти науко-технічний престиж України в очах світу. Щоб вижити у жорсткій конкурентній боротьбі, необхідно виробляти конкурентоздатні товари, які базуються на результатах інтелектуальної діяльності. Необхідною умовою для ефективного створення і використання об'єктів інтелектуальної власності є наявність національної патентної системи, основними завданнями якої є охорона економічних і моральних прав авторів об'єктів, а також стимулювання творчої активності громадян у рамках державної політики, сприяння розширенню і використанню таких об'єктів на внутрішніх і зовнішніх ринках [5].

Конкурентоспроможні товари, які будуть базуватися на результатах інтелектуальної діяльності не можливо створити без розробки масштабних проектів щодо їх реалізації. Саме тому необхідність управління проектами пов'язана з масовим ростом масштабів і складності проектів, зростанням вимог до термінів їх здійснення, якості виконуваних робіт. На сьогодні управління проектами – це визнана у всьому світі методологія вирішення організаційно-технічних проблем, це філософія керівництва проектами. Умови ринку стають більш вибагливими, підвищуються темпи змін, що відбуваються, потребують інтелектуальної складової [3].

Характеризуючи проект, можна відзначити, що він містить у собі задум (проблему), засобу його реалізації (рішення проблеми) і одержувані в процесі реалізації результати. Проект — це сукупність певних елементів (об'єктів матеріального й нематеріального характеру) і зв'язків між ними, що забезпечує досягнення поставлених цілей. Проект як систему визначають наступні основні властивості [2-3]:

1. Складність ієрархічної структури. У сучасних економічних системах одночасно функціонують кілька різних ієрархічних структур, взаємодія між якими звичайно не зводиться до простих відносин ієрархічної супідрядності. Проекти можуть бути різними по масштабу, але, як правило, реалізація будь-якого проекту вимагає взаємодії учасників на різних рівнях ієрархії.

2. Вплив на проект суб'єктивних факторів, що перебувають у взаємодії об'єктивними.
3. Динамічність процесів, що мають стохастичний характер.
4. Цілісність системи, тобто наявність у неї таких властивостей, які не властиві елементам системи (підсистемам), розглянутим окремо, поза системою.
5. Складні інформаційні процеси, обумовлені численними взаємозв'язками між елементами системи.
6. Множинність цілей, які можуть не збігатися із цілями окремих елементів (підсистем). Тут можна привести відомий приклад — високі витрати на зміст управлінського апарата приводять до необхідності його скорочення. З іншого боку, нечисленний управлінський апарат не забезпечує ефективного управління підприємством, що веде до фінансових втрат.

7. Багатофункціональність елементів системи (наприклад, функція управління системою містить у собі наступні функції: планування, облік, контроль, аналіз, оперативне регулювання).

Зазначені властивості проекту як системи визначають необхідність у системному підході до управління проектами, який припускає розглядати елементи проекту і їх функціонування у взаємозв'язку й взаємозалежності.

Управління проектами – це процес управління командою, ресурсами проекту за допомогою спеціальних методів та прийомів з метою успішного досягнення поставленої мети [8]. Важливим елементом є оточення проекту, оскільки важливо визначити середовище, в якому виникає, існує і завершується проект. Оточення проекту – це чинники впливу на його підготовку та реалізацію. Їх можна поділити на внутрішні і зовнішні. До зовнішніх належать політичні, економічні, суспільні, правові, науково-технічні, культурні та природні. До внутрішніх належать фактори пов'язані з організацією проекту, яка є розподілом прав, відповідальності та обов'язків між учасниками проекту.

Учасниками управління проектами є юридичні або/та фізичні особи, які зобов'язані виконати деякі дії, передбачені проектом, та інтереси яких будуть задіяні при реалізації проекту. До числа учасників можуть входити інвестори, банки, підрядчики, постачальники та інші фізичні та юридичні особи.

Автором головної ідеї проекту, його попереднього обґрунтування є ініціатор проекту. Ділова ініціатива у здійсненні проекту, як правило, належить замовнику. Замовник – це зацікавлена сторона в здійсненні проекту, майбутній власник та користувач результатів проекту. Він визначає основні вимоги та масштаби проекту, забезпечує фінансування проекту за рахунок власних коштів або коштів інвесторів, укладає договори з виконавцями проекту, несе відповідальність за ці угоди та в цілому за проект перед суспільством та законом, керує процесом взаємодії між учасниками проекту.

Якщо інвестор, тобто та сторона проекту, яка забезпечує його фінансування, не є замовником, то вкладення коштів у проект можуть здійснювати банки, інвестиційні фонди та інші кредитні організації.

Свої повноваження по керівництву роботами зі здійснення проекту, а саме: планування, контроль та координацію робіт всіх учасників проекту замовник та інвестор делегують керівнику проекту. Перед керівником та його командою ставиться завдання керівництва та координації робіт протягом життєвого циклу проекту до досягнення поставлених цілей та результатів при дотриманні встановлених термінів, бюджету та якості.

Команда проекту – це специфічна організаційна структура, яку очолює керівник проекту. Вона створюється на період здійснення проекту і завданням її є здійснення функцій управління проектом [7-9].

Склад команди залежить від характеристик проекту, а саме від його масштабу, складності. Членами команди є: інженер проекту, керівник контрактів, контролер проекту, бухгалтер проекту, керівник відділу матеріально-технічного забезпечення, керівник робіт із проектування, керівник виробництвом (будівництвом), адміністративний помічник. Крім того, учасниками проекту є: контрактор або генеральний контрактор (сторона, яка бере на себе відповідальність за виконання робіт по контракту), субконтрактор (вступає в договірні відносини з контрактором чи субконтрактором більш високого рівня), координатор робіт з експлуатації, проектувальник (юридична особа, що виконує за контрактом проектно-дослідницькі роботи в межах проекту), генеральний підрядчик (юридична особа, чия пропозиція прийнята замовником, несе відповідальність за виконання робіт відповідно до умов контракту), ліцензори (організації, що виділяють ліцензії на право володіння земельною ділянкою, проведення торгів, виконання окремих робіт та ін.), постачальники, органи влади, власник земельної ділянки, виробник кінцевої продукції проекту, споживачі продукції. На здійснення проекту можуть впливати й інші сторони з оточення проекту, які можуть бути віднесені до учасників проекту, це: конкуренти основних учасників проекту, спонсори проекту, різні консалтингові, юридичні, посередницькі організації, залучені до процесу здійснення проекту.

Різноманітність проектів, які зустрічаються, можна класифікувати за різними критеріями. Серед них за видами проекту (характером предметної галузі проекту) виділяють інвестиційні, інноваційні, дослідження і розвитку, освітні, ІТ, комбіновані. До інвестиційних зазвичай належать проекти, головною ознакою яких є створення чи реновація основних фондів, що вимагає вкладення інвестицій. До інноваційних проектів належать проекти, з яких головна мета полягає в розробці й застосуванні нових технологій, ноу-хау та інших нововведень, що забезпечує розвиток систем.

Проекти по запровадженню інновацій тлумачать як комплекс взаємопов'язаних заходів інвестиційного характеру, спрямованих на комерційне застосування науково-технічних розробок, освоєння

нових видів продукції, послуг, впровадження новітніх технологій. Проект оформляється відповідно до вимог Державного інноваційного фонду у вигляді формалізованого опису і включає техніко-економічне обґрунтування та бізнес-план. Класифікація інноваційних проектів відповідає виду інновацій та рівню управління (міждержавні, загальнодержавні, регіональні, галузеві, підприємств).

У структуру інноваційного проекту входять такі обов'язкові розділи [2]:

- сутність і актуальність проблеми (ідеї);
- резюме керівника проекту;
- «дерево цілей» проекту з його описом;
- система заходів з досягнення цілей;
- комплексне обґрунтування проекту;
- система забезпечення проекту;
- характеристика науково-технічної ради;
- експертний висновок;
- механізм реалізації проекту та система мотивацій.

Окремим видом інноваційних проектів і програм можна вважати проекти створення технопарків, технополісів та інноваційних структур інших типів, для яких розробляється деталізоване техніко-економічне обґрунтування. Інноваційні проекти є дуже ризикованими.

Розробка нового продукту, чи розробка нової інформаційно-керуючої системи характеризуються такими особливостями:

- 1) головна мета проекту чітко визначена, але окремі цілі повинні уточнюватися по мірі досягнення часткових результатів;
- 2) строк завершення і тривалість проекту визначені завчасно, але вони можуть коригуватися залежно від отриманих проміжних результатів і загального просування проекту;
- 3) планування витрат на проект часто залежить від виділених асигнувань і менше від дійсного просування проекту;
- 4) основні обмеження пов'язані з лімітованою можливістю використання потужностей і ресурсів (устаткування і спеціалістів).

Висновки. Узагальнюючи викладене, необхідно відмітити, що: технологія управління проектами дозволяє вирішити багато проблем при реалізації того чи іншого нововведення чи інновації на підприємстві. Технологія дозволяє чітко контролювати основні параметри проекту: витрати, якість і час. Всі дані по проекту від витрат на виробництво рекламних проспектів до показників ефективності організуються в єдину інформаційну базу. Вона робить можливим планування, вимірювання в процесі здійснення і коригування в відповідність з поточною ситуацією.

Загальнодоступність інформаційної бази усуває проблеми складності організації комунікацій між членами проектною командою. Чіткість, наочність, вимірність всіх процесів дозволяють ефективніше досягати поставлених цілей, заощаджуючи ресурс часу і грошей і безперервно збільшуючи якість послуг, що надаються. Управління проектами допоможе справлятися з великими обсягами інформації та великою кількістю паралельних завдань, що так важливо для підприємств. Також технологія дозволяє використовувати досвід реалізації проектів в майбутньому, залучати інвесторів і партнерів за рахунок раніше отриманих результатів

Використання проектного підходу дозволить активізувати успішне проведення реформування системи виробництва. Розуміння сутності проектного менеджменту, практики його застосування та значення для будь-якої організації дасть можливість підвищити ефективність їх діяльності.

Література

1. Безверхнюк Т.М. Наукова школа "Управління проектами в публічній сфері": здобутки та перспективи / Т. М. Безверхнюк // Актуальні проблеми державного управління. - 2015. - Вип. 3 (спец. вип.). - С. 222-227. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2015_3%28spets._37
2. Безверхнюк Т.М. Анотований звіт про виконання науково-дослідної роботи з теми «Технології проектного менеджменту в регіональному управлінні програмами та проектами: розробка та впровадження» - НАДУ при Президентіві України, Одеський регіональний інститут – 2011 -12с.
3. Зацерковний В.І. Інтеграція процесів управління проектом на етапі планування в бізнес-процесі компанії/ В.І. Зацерковний, І.І.Оберемок, Н.В.Оберемок, Н.Ю.Єгорченкова//Технологический аудит и резервы производства- №6/1(32), 2016 – с.35-42
4. Мінаєва Г. М. Управління проектною діяльністю органів місцевого самоврядування для зміцнення інфраструктури території / Г. М. Мінаєва // Теорія та практика державного управління : Наук. фах. видання. – Вип. 3 (34). – 2011. – С. 1–7.
5. Островерх О.В. Необхідність управління змінами в організації / О.В. Островерх, О.В. Родіонов // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка: Економічні науки. Випуск 172 – Харків: ХНТУСГ. – 2016. – С. 62-68.
6. Подольська О.В. Використання проектного підходу в публічній сфері / О.В. Подольська, В.Г. Краля // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені

Петра Василенка: Економічні науки. Випуск 200 – Харків: ХНТУСГ. – 2019. С. 256–265.

7. Розроблення та управління проектами у публічній сфері: європейський вимір для України. Практичний посібник / [Чемерис А.]; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». – К. : ТОВ «Софія-А». – 2012. – 80 с.

8. Словник української мови: в 11 томах. — Том 8, 1977. — Стор. 343. <http://lup.in.ua/information/pro-project/17-proekt.html>

9. Старченко Г. В. Проактивне управління проектами в публічній сфері / Г. В. Старченко // Публічне адміністрування: наукові дослідження та розвиток. - 2017. - № 2. - С. 84-91. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pandr_2017_2_11

10. Bozeman B., Straussman J. D. Public Management Strategies. – San Francisco: Jossey-Bass, 2000.

11. Caiden G. The Dynamics of Public Administration. – Hinsdale: Dryden Press, 2001.

References

1. Bezverkhniuk T.M. (2015) Naukova shkola "Upravlinnia proektamy v publichnii sferi": zdotuky ta perspektyvy [Scientific School "Project Management in the Public Sector": Achievements and Prospects] // Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia. - Vyp. 3 (pets. vyp.). - pp. 222-227. - Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2015_3%28pets._37. [in Ukrainian].

2. Bezverkhniuk T.M. (2011) Anotovanyi zvit pro vykonannya naukovo-doslidnoi roboty z temy «Tekhnologii proektnoho menedzhmentu v rehionalnomu upravlinnia prohramamy ta proektamy: rozrobka ta vprovadzhennia» [Annotated report on carrying out research work on the topic "Technologies of project management in regional management of programs and projects: development and implementation"] - NADU pry Prezydentovi Ukrainy, Odeskyi rehionalnyi instytut –p.12. [in Ukrainian].

3. Zatserkovnyi V.I. (2016) (Eds.). Intehratsiia protsesiv upravlinnia proektom na etapi planuvannia v biznes-protsesey kompanii [Integration of project management processes at the planning stage in the business processes of the company] Tekhnolohycheskyi audyt y rezervy proyzvodstva- №6/1(32), p.35-42 [in Ukrainian].

4. Minaieva H.M. (2011) Upravlinnia proektnoiu diialnistiu orhaniv mistsevoho samovriaduvannia dlia zmitsnennia infrastruktury terytorii [Management of project activity of local self-government bodies to strengthen the territory's infrastructure] Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia : Nauk. fakh. vydannia. – Vyp. 3 (34). – pp. 1–7. [in Ukrainian].

5. Ostroverkh O.V. (2016). Neobkhdnist upravlinnia zminamy v orhanizatsii [The need for change management in organizations] Visnyk KhNTUSH. Serii : «Ekonomichni nauky». Vypusk 172 – pp.62-68 Kharkiv: KhNTUSH. [in Ukrainian].

6. Podolska O.V. (2019). Vykorystannia proektnoho pidkhodu v publichnii sferi [Use of the project approach in the public sphere] Visnyk KhNTUSH. Serii : «Ekonomichni nauky». Vypusk 200 pp 256-265 – Kharkiv: KhNTUSH. [in Ukrainian].

7. Chemerys A. (2012) Rozroblennia ta upravlinnia proektamy u publichnii sferi: yevropeyskyi vymir dlia Ukrainy. Praktychnyi posibnyk [Project development and management in the public sphere: European dimension for Ukraine. Practical guide];– DESPRO. – К. : ТОВ «Софія-А». – p80. [in Ukrainian].

8. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 tomakh. (1977)— Том 8, p. 343. Retrieved from: <http://lup.in.ua/information/pro-project/17-proekt.html> [in Ukrainian].

9. Starchenko H.V. (2017) Proaktyvne upravlinnia proektamy v publichnii sferi [Proactive management of projects in the public sphere] Publichne administruvannia: naukovi doslidzhennia ta rozvytok. № 2. - pp. 84-91. - Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pandr_2017_2_11 [in Ukrainian].

10. Bozeman B., Straussman J. D. Public Management Strategies. – San Francisco: Jossey-Bass, 2000. [in English].

11. Caiden G. The Dynamics of Public Administration. – Hinsdale: Dryden Press, 2001. [in English].

Надійшла / Paper received : 09.08.2020
Надрукована / Paper Printed : 28.09.2020